

ביטול] שהיא מדרבנן [ולכן לא אמרה הגמ' כאן 'ובפלוטא דרבי יהודה ורבי יוסי', כפי שאמרה להלן על בקעה] (תוס' רבינו פרץ).

ויש שדעתו, שאף בבא שניהם בבית אחת, שניהם פטורים מלבדוק מטעם זה שאינה אלא מדרבנן, ולא החמירו בבא בבית אחת אלא בשני שבילין שאחד מהם בודאי טמא מהתורה [והגמ' דימיתה בדיקת חמץ לשני שבילין רק לענין זה שמצוינו שתולים להקל לשני הצדדים] (רמב"ם חמץ ומצה ב, יא, ע"פ המגיד משנה שם ורש"י ה"ם שם בדעתו). או משום שבשני שבילין בבא בבית אחת אינם טמאים אלא מדרבנן [כמבואר בתוס'], ולא החמירו בזה אלא בטומאה שהיא מדאורייתא, אבל בבדיקה שהיא מדרבנן לא החמירו (כסף משנה שם בדעת הרמב"ם), שהרי זה כגזירה לגזירה (רש"י ה"ם שם, בבאור הכסף משנה). או משום שבבדיקת חמץ אין זה 'תרתי דסתרי', כי יתכן שהעכבר אכל את החמץ, כך ששני הבתים נקיים (משנה למלך שם, ע"פ הגמ' בכתובות כז, א).

■ להלכה, שני בתים בדוקים וציבור אחד של חמץ, ובא עכבר ונטל ונכנס לאחד הבתים ואין ידוע לאיזה מהם, אם ביטלו את החמץ, יש סוברים ששניהם פטורים מבדיקה אף אם באו שניהם לשאול בבית אחת [כהרמב"ם] (שו"ע או"ח תלט, ב, ומש"ב שם, ח). ויש סוברים, שאם באו לשאול בבית אחת, שניהם צריכים לחזור ולבדוק, אף אם ביטלו [כרש"י] (רמ"א שם, ומש"ב שם).

ובפלוטא דרבי אליעזר ורבנן. יש שלא גרסו תיבות אלו (רבינו דוד וח' הר"ן ומהר"ם חלאווה; וראה דקדוקי סופרים כ, שבכת"י לא מופיעות תיבות אלו, ושכן משמעות רש"י, ומשמעות תוס' ד"ה על [שלא הקשו על רש"י כאן]), שכן לגבי בדיקת חמץ אפילו רבנן מודים שתולים להקל כיון שהיא מדרבנן (רש"י). ואף שבדיקת חמץ נתקנה על הספק, אין זה אלא בבית שאינו בדוק או בבית בדוק שהורעה חזקתו, אבל כאן שהבית נבדק ועתה נולד ספק אם יצא מחזקתו, תולים להקל (השגות הראב"ד ה, א מדפי הר"ף). [ואף שכבר אמרה הגמ' בנדון הקודם שמקילים כשיש ספק לאיזה בית נכנס, כאן יש חידוש נוסף, משום שכאן מדובר שהעכבר גרר את החמץ בחצר (כמפורש ברש"י) וספק אם נכנס לבית, והנדון הוא האם להחשיב את הבית והחצר כרשות אחת שאז בודאי הבית צריך בדיקה כחלק מהחצר, או שנחשבים כרשויות נפרדות, ולכן הוצרכה הגמ' לדמות זאת לדין בקעה, שאם נכנס לשדה שהטומאה בתוכה נחשב ספק ביאה, ואין מחשיבים את כל הבקעה כשדה אחת (ח' הר"ן לעיל ט, ב)].

ויש שכתב, שגם אם לא ביטל, שאז חיוב הבדיקה הוא מדאורייתא, מכל מקום מודים רבנן שאינו צריך לבדוק, משום שהבית בחזקת בדוק (מהר"א בדעת התוס'). ולדעת רש"י אין כאן חזקת בדוק, שכיון שדרך עכבר להיכנס מהחצר לבית, הורעה חזקתו, ראה תוס' רבינו פרץ. וראה גם לעיל בסמוך בשם הר"ף). אולם יש שכתב, שגם בבדיקת חמץ תלוי הדין במחלוקת רבי אליעזר ורבנן (רבינו חננאל).

שְׁהָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר סֶפֶק בִּיאָה טְהוֹר, לפי שספק ספיקא ברשות היחיד טהור [כי המקור לדין ספק טומאה ברשות היחיד הוא מסוטה, ושם יש רק ספק אחד (ר"י בתוס')], וספק ביאה הוא ספק ספיקא, שמוא לא נכנס, וגם אם נכנס שמוא לא האהיל על הטומאה. והכמים מטמאים, לפי שלדעתם גם ספק ספיקא ברשות היחיד טמא [כי גם בספק אחד היה לנו לטהר ולהעמיד על חזקת טהרה, ומאחר שהתחדש שטמא, הוא הדין אפילו בשני ספיקות (ר"י בתוס')] (רש"י, ע"פ רבינו דוד ורמב"ן ב"ב נה, ב; תוס'). ויש

דְּרַבְנָן הֵיא דְּמִדְּאֻרִייתָא כְּבִישׁוֹל בְּעֶלְמָא סָגִי לֵיה, ואף שבציבורי מצה וחמץ, מבואר בגמ' לעיל (ט, ב, לרש"י שם) שכשנטל עכבר מאחד הציבורים ונכנס לבית צריך לחזור ולבדוק, ולא אומרים ספק דרבנן להקל, יש שכתבו ששם מדובר כשלא ביטל, שאז הבדיקה היא מדאורייתא (תוס' שם בדעת רש"י). אך ראה תוס' ח' הר"ן שם, הובא בבאורנו שם).

וּלְפָנָיו שְׁנֵי בְתִים בְּדוּקִין וְכו' וְלֹא יִדְעִין אִי לְהֵאֵי עַל אִי לְהֵאֵי עַל, אף שבבית אחד בדוק ובית אחד אינו בדוק, מבואר בגמ' לעיל (ט, ב) שכשלא ידוע לאיזה מהם נכנס העכבר עם החמץ, אינו צריך לחזור ולבדוק את הבית הבדוק, משום ששם לא הורעה חזקת הבית הבדוק, שתולים שנכנס לבית שאינו בדוק, אבל כאן הורעה חזקת הבתים הבדוקים, שהרי בודאי נכנס חמץ לאחד מהם, אלא שיש ספק לאיזה מהם נכנס (ח' הר"ן לעיל שם).

אִם נִשְׁאָלוּ זֶה בְּפָנָיו עֲצֻמוּ וְזֶה בְּפָנָיו עֲצֻמוּ טְהוֹרִין, שספק טומאה ברשות הרבים טהור (רש"י), ואף אם אין חזקת טהרה (רש"י נדה ב, א ד"ה מנן). ויש שכתבו, שבאופן זה שאינו יכול להיות ששניהם טהורים, אין לטהר מדין ספק טומאה ברשות הרבים, אלא משום שמעמידים כל אחד על חזקתו שהוא טהור (תוס' נדה ב, א ד"ה והלל). [ויש סוברים, שעיקר הדין שספק טומאה ברשות הרבים טהור אינו אלא כשיש חזקת טהרה, והצורך בהלכה למשה מסיני הוא כדי שלא נלמד מספק טומאה ברשות היחיד שטמא (תוס' סוטה כח, ב ד"ה מנאן)].

לֹא נִחְלְקוּ אֶלָּא בְּבֵא לְהִשְׁאֵל עָלָיו וְעַל חֲבִירוֹ, ששואל 'מה הדין של שנינו'. רבי יוסי מדמה זאת לבית אחת' מאחר שנותנים הוראה אחת לשניהם, 'טמאים אתם' או 'טהורים אתם', ולכן אי אפשר לומר 'טהורים אתם', שהרי זה 'תרתי דסתרי'. ואף אם נשיב לשואל על עצמו בלבד ולא נזכיר את חבירו כלל, מכל מקום הרי הוא מבין מעצמו שחבירו גם כן טהור, והרי זה כאילו אמרנו לשניהם בבית אחת 'טהורים אתם'. ורבי יהודה מדמה זאת ל'זה אחר זה' כיון שאנו מודים לשואל רק על עצמו, ואף שהוא מבין מעצמו שחבירו גם כן טהור, מכל מקום אין כאן הוראה מפורשת לשניהם (רש"י, ע"פ באור השטמ"ק כתובות כז, א).

ויש שכתבו, שכששואל על שניהם בבית אחת מודה רבי יהודה ששניהם טמאים, ואדרבה, באופן זה נראה יותר 'תרתי דסתרי' לטהר את שניהם מאשר באופן שבא שניהם בבית אחת לשאול כל אחד על עצמו, אלא מדובר כששאל על עצמו וטיהרוהו ואחר כך בא ושאל באותו מעמד גם על חבירו, שרבי יוסי מדמה זאת לבית אחת' כיון ששאל על שניהם במעמד אחד, ורבי יהודה מדמה זאת ל'זה אחר זה' כיון שטיהרוהו לפני ששאל על חבירו (תוס' כתובות כז, א ד"ה בבא, וראה ריטב"א שם שלא דוקא באותו מעמד, וראה תוס' רבינו פרץ כאן שאפילו אם שואל היום וחודר ושואל למחר מדמה זאת רבי יוסי לבית אחת', וראה עוד מנחת שלמה כתובות שם).

רַבִּי יוֹסִי מְדַמֵּי לֵיה לְבֵית אַחַת וְכו', והוא הדין בנדוננו בחמץ, אם באו לשאול זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, אומרים לכל אחד שפטור מלבדוק, שבדיקת חמץ דרבנן ותולים מספק להקל, ואם באו שניהם לשאול בבית אחת, אומרים לשניהם שצריכים לבדוק (רש"י). ואם בא אחד מהם לשאול על ביתו ועל בית חבירו, הדין תלוי במחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה (רבינו חננאל). ויש שכתב, שלענין בדיקת חמץ מודה רבי יוסי ששניהם פטורים, שלא החמיר אלא לגבי טומאה דאורייתא, ולא בבדיקת חמץ [לאחר

הפוסקים אם יכול להקל אף כשלא ביטל (שעה"צ תלח, ב, וראה להלן ע"ב ד"ה או).

הניח תשע ומצא עשר פלוגתא דרבי ורבנן וכו', לדעה אחת בגמ' בביצה (י, ב), מחלוקת רבי ורבנן היא דוקא באופן שקשורים המנים זה לזה [שאל כשנטל אחד ניטל גם השני עמו], אבל כשאין קשורים מודים רבנן לרבי. ולפי דעה זו, יש לפרש גם כאן לענין הניח תשע ומצא עשר, שמדובר שהכירות קשורות זו לזו, שאם לא כן, גם לרבנן תולים שאלו התשע שהניח מתחילה, וכן לענין עשר ומצא תשע להלן, נחלקו רבנן דוקא בכירות קשורות (תוס', ע"פ מהרש"א; מהר"ם חלאווה).

ויש שכתבו, שדוקא לענין עשר ומצא תשע צריך שיהיו הכירות קשורות, אבל בהניח תשע ומצא עשר, גם אם הכירות אינן קשורות צריך לחזור ולבדוק לרבנן (טור א"ח תלט, ג ומג"א שם, ז), כיון שלענין הוספה אין חילוק בסברא בין אם הן קשורות או לא, שאם נאמר שבאינן קשורות לא תולים שאחרות הן, אלא שבא אחד והוסיף על הכירות שהיו כאן, גם בקשורות ניתן לומר כן, ואף אם נמצאו כל העשר קשורות, אפשר לומר שמי שהוסיף את העשירית, קשרה לתשע שהיו כאן, ובהכרח שלדעת רבנן כיון שהכיר העשירית הובאה לכאן על ידי אדם אחר, תולים שגם שאר הכירות הן שלו [ראה להלן בסמוך טעם הדבר] (חמד משה שם, י).

הניח מנה ומצא מאתים וכו' וחקמים אומרים הכל חולין, שלדעת חכמים תולים שנטל את המנה של המעשר שני שהיה כאן והניחו במקום אחר, ושני המנים הנמצאים כאן עתה הם מנים אחרים של חולין שהניח ושכח (רש"י כאן ובביצה י, ב), שאין דרך אדם להניח יחד מעות של מעשר שני ושל חולין (רש"י שם), ולכן אנו מניחים שבדאי כך היה ומקילים גם במעשר שני שהוא מדאורייתא (תוס' ביצה שם).

והוא הדין לענין בדיקת חמץ, תולים לרבנן שתשע הכירות שהניח אינן כאן, ועשר הכירות שלפנינו הובאו לכאן על ידי איש אחר, ולכן צריך לבדוק את כל הבית, שמא גררו חולדות את תשע הכירות הראשונות למקום אחר בבית (רש"י, שגם בזה אין דרך אדם להניח את כיכרו יחד עם כיכרות תבירו [לבוש א"ח תלט, ג, א] ראה שער המלך חמץ ומצה ב, יב בשם גופי הלכות [למהר"ש שלאנזי] תקלא, שסברא זו אינה שייכת כאן).

ואף אם ביטל את החמץ צריך לבדוק אחר תשע הכירות, והגם שהבדיקה היא מדרבנן, אין תולים להקל שאלו אותן הכירות שהיו כאן מתחילה אלא שנוספה להן כיכר אחת, לפי שתליה זו – שכל עשר הכירות הן אחרות ואין בהן מאותן כיכרות שהיו כאן בתחילה – היא בתורת ודאי, שהרי תולים כך גם לקולא במעשר שני שהוא מדאורייתא [וכמו שהתבאר לעיל], ועל כן אין לתלות לאידך גיסא להקל (השגות הראב"ד; מהר"ם חלאווה. וראה שער המלך שם). ויש שכתב, שהמחלוקת היא לענין ביטול, אבל לענין הבדיקה שהיא מדרבנן, מודים חכמים לרבי שאינו צריך לבדוק (בעל המאור).

■ להלכה, הניח תשע ומצא עשר, צריך לבדוק אחר כל התשע [כחכמים] (ש"ע שם) אפילו אם כבר ביטל את החמץ [כהראב"ד והמהר"ם חלאווה] (משנ"ב שם, יב), ואף אם אינן קשורות יחד [כהטור (לעיל ד"ה הניח תשע)] (משנ"ב שם, יד ו-יז, ושעה"צ שם, טז).

מנה מונה ומנה מוטל דברי רבי וחקמים אומרים הכל חולין, וסברת חכמים, שהוואיל ולא העלם לירושלים, מסתבר שלא

שפירש, שלדברי הכל ספק ספיקא ברשות היחיד טהור, אלא שלחכמים הכל ספק אחד הוא, האם האהיל על הקבר או לא, ולרבי אליעזר שני ספיקות הם (רשב"ם ב"ב שם; ורש"י ע"פ מהר"ם חלאווה). ויש שפירש, שלדברי הכל אין כאן אלא ספק אחד, כי מדובר שהשדה היתה מלאה טומאה, ואם נכנס לתוכה בודאי האהיל על הטומאה, אלא שלרבי אליעזר 'ספק ביאה' טהור, שכל זמן שלא הוחזק בודאי שנכנס למקום הטומאה הרי הוא טהור, כי המקור לדין ספק טומאה הוא מסוטה, ושם הוא 'ספק מגע' ולא 'ספק ביאה' (רש"י ע"ז ע, א, ע"פ תוס' ותוס' ר"ד ב"ב שם).

עד שיודע לך הטומאה היכן היא, אך לגבי בדיקת חמץ שהיא מדרבנן, מודה רבי מאיר שתולים שעכבר אכלו (רש"י). ויש שכתבו, שמלשון הגמ' 'פלוגתא דרבי מאיר ורבנן', משמע שמחלוקתם היא גם לענין בדיקת חמץ, ומדובר כשלא ביטל, ונחלקו אם צריך ביטול מדאורייתא, שלרבי מאיר כיון שלא מצא צריך ביטול מדאורייתא, כדי שלא יעבור ב'ב' יראה', ולחכמים מדאורייתא תולים שבא עכבר ונטלו, ורק מדרבנן צריך ביטול כמו לאחר כל בדיקה (תוס', ע"פ מהרש"א. ובמגיני שלמה כתב שגם רש"י מודה לזה, וכוונת הגמ' לפירושו היא, שאם ביטל הדין הוא לכולי עלמא, ואם לא ביטל הדין הוא בפלוגתא). ויש שכתבו, שלחכמים גם מדרבנן אינו צריך לבטל, שדי בכך שביטל לאחר הבדיקה הראשונה, ולא תיקנו לבטל שוב עבור חתיכה אחת שנכנסה לבית (מהר"ם חלאווה; פרי חדש א"ח תלט, ב, בדעת התוס').

ויש שכתב, שמדובר כשלא ביטל, ונחלקו לענין הבדיקה שחיובה באופן זה הוא מדאורייתא, שלרבי מאיר אף שבדק ולא מצא צריך לחזור ולבדוק שוב ושוב עד שימצא (ורבנו דוד בשם הרמב"ן). ויש שכתב, שלרבי מאיר אם בדק ולא מצא צריך לבדוק את חורי הבית העליונים והתחתונים, שולוא כניסת העכבר לא היה צריך לבדוקם [כמבואר בגמ' לעיל (ח, א)] (תוס' רבינו פרץ).

■ להלכה, נכנס עכבר עם חמץ לבית ונכנס אחריו ובדק ולא מצא כלום, אף אם לא ביטל אינו צריך לחזור ולבדוק או לבטל, שתולים שאכלו [כחכמים וכתוס' לפי הפר"ח] (ש"ע א"ח תלט, ב, וב"ש שם, ומשנ"ב שם ט ו-יא, אך ראה משנ"ב תלט, ג, שאם לא ביטל צריך לחזור ולבטל).

רבן שמעון בן גמליאל אומר תיבדק כל השדה כולה, והוא הדין לגבי בדיקת חמץ, אין די בכך שמצא כיכר כשחזר ובדק, אלא צריך לגמור לבדוק את הבית כולו, כי שמא מה שמצא אינו מה שהכניס העכבר אלא כיכר אחרת היא (ראב"ן). ואף אם כבר ביטל את החמץ, שחיוב הבדיקה אינו אלא מדרבנן, אין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא כמו ב'ספק על ספק לא על', כיון שכאן ודאי נכנס עכבר עם חמץ לבית [והרי הוא בחזקת שאינו בדוק שאין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא] (צל"ח). ויש שכתב, שאם כבר ביטל את החמץ מודה רשב"ג שאינו צריך להמשיך ולבדוק, אלא תולים להקל, משום שאינו אלא ספק דרבנן (ההשלמה; מאירי בשם יש פוסקים; טור א"ח תלט, ע"פ פ"י).

■ להלכה, עכבר שנכנס לבית וכיכר בפיו, ונכנס אחריו ובדק מקצת מהבית ומצא כיכר, יש שכתב, שאף אם לא ביטל אינו צריך להמשיך לבדוק [כרבי] (ש"ע א"ח תלט, ב, ומשנ"ב שם, י). ויש שכתב, שרק אם ביטל אינו צריך להמשיך לבדוק [כרשב"ג לדעת הטור] (ורמ"א שם, ומשנ"ב שם), אך בכיכר קטנה שיתכן שגם אם נשארה בבית העכבר אכלה, כך שזה ספק ספיקא, נחלקו

■ להלכה, הניח עשר ומצא תשע, צריך לבדוק אחר כל העשר [כחכמים] (שו"ע או"ח תלט, ג) אפילו אם כבר ביטל את החמץ [כהראב"ד והמהר"ם חלאווה] (משנ"ב שם, ג). ויש שכתבו, שזה דוקא אם הן קשורות [כתוס'] (שו"ע שם, בשם יש אומרים, ומשנ"ב שם, טז, בשם האחרונים), ויש להקל כדעה זו כשביטל (משנ"ב שם, יז).

הפרידים זה מזה, אלא נטל את שניהם והניחם במקום אחר, ומנה זה חולין הוא שהניחו כאן לאחר מכן ושכח שהניחו (רש"י ביצה י, ב). וראה לעיל (ד"ה הניח תשע, בשם תוס'), שיש הסובר [בגמ' בביצה שם], שלחכמים אין תולים כך אלא כששני המנים היו קשורים, והוא הדין לענין חמץ.

המשך מעמוד ט:

אין הולכים אחר הרוב בחמץ [שלא כתוס']. וכמו שהחמירו בחמץ בתערובת שאינו בטל, כמבואר בגמ' לקמן ל, א (ראה רבינו דוד; חק יעקב שם, ו) [משנ"ב שם, ו].

וְלִפְנֵיהֶם שְׁנֵי בָתִּים אֶחָד בְּדוֹק וְאֶחָד שְׂאִינוֹ בְּדוֹק – דוקא באופן זה שיש תלייה של 'שאני אומר' כמבואר בגמ' להלן, אבל בבית אחד בדוק ויש ספק אם העכבר נטל מהמצה או מהחמץ, חייב לבדוק (השגות הראב"ד, ומאירי בשמו). ויש שכתב, שגם אם היה רק בית בדוק והיה ספק אם נכנס אליו העכבר עם החמץ, מקילים מספק דרבנן, אלא שחידשה הגמ' שאפילו באופן זה, שבדאי נכנס עכבר עם חמץ לאחד הבתים, אינו נחשב שיש כאן חזקת איסור, אלא תולים להקל שנכנס לבית שאינו בדוק (חי"ר"ן).

יש שכתב, שתולים להקל שאכלה, ואין צריך לבדוק [כתוס'] (רמ"א שם, וראה משנ"ב שם, ג, שיש דעות באחרונים אם גם השו"ע מודה לזה או לא, ולדינא יש לסמוך על הכרעת הרמ"א, ובפרט כשביטלו שאז הוא ספק ספיקא בדרבנן). ולכתחילה בודאי מהנכון שיבטל ולא לסמוך על ספק ספיקא בלבד (משנ"ב שם).

פִּירֵשׁ וְאָתָא עֲכָבֵר וְשָׁקַל הָיִינוּ סִיפָא. ■ וכן נפסק להלכה, שאם פירשה הכיכר ממקום קביעותה ונטלה העכבר משם, אין צריך לחזור ולבדוק, כי 'כל דפריש מרובא פריש' (שו"ע או"ח תלט, א). ודוקא כשלא פירשה בפנינו, אבל אם פירשה בפנינו, נקרא קבוע (משנ"ב שם, ה). וכשפירשה שלא בפנינו, אין לסמוך על הרוב אלא לענין שאין צריך לחזור ולבדוק את הבית, ואפילו אם לא ביטל, אבל לא שיהא מותר מחמת זה לאוכלה בפסח, שלענין אכילה